

Лешчанка Н. В.

г. Мінск,

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культуры і мастацтваў

ПАДРЫХТОЎКА ДА МІЖКУЛЬТУРНАЙ КАМУНІКАЦЫІ ПРЫ НАВУЧАННІ ЗАМЕЖНЫМ МОВАМ

На сучасным этапе грамадства становіцца ўсе больш узаемазвязаным у сілу розных з'яў і працэсаў, якія няўхільна цягнуць пастаяннае пашырэнне міжнародных сувязяў, сціранне нацыянальных межаў, міжкультурны абмен. У ліку прыярытэтных задач адукацыі выступае задача падрыхтоўкі моладзі да жыцця і дзейнасці ў шматнацыянальным і шматкультурным асяроддзі.

Замежнай мове як аднаму з гуманітарных прадметаў, якія вывучаюцца ў вышэйшых навучальных установах, належыць асаблівая роля ў фарміраванні лінгвістычнай, камунікатыўнай і прафесійна-арыентаванай кампетэнцыі асобы.

Замежная мова з'яўляецца адным з найбольш эфектыўных сродкаў, якія дапамагаюць выхаваць неабходныя ўменні і навыкі. Гэта менавіта той правадыр, які дапамагае пашырыць разуменне і авалоданне, праз які вывучаецца прадмет як нацыянальнай, так і сусветнай культуры. Ужо сам механізм працэсу навучання і засваення з'яўляецца па сваёй прыродзе камунікатыўным, бо мяркуе як мінімум двух удзельнікаў.

Сення міжкультурная камунікацыя з'яўляецца не толькі дастаткова перспектыўным міждысцыплінарным навуковым напрамкам, які закранае розныя аспекты як жыцця грамадства, так і ўнутранага свету чалавека, які ўзаемадзеючы ім. Міжкультурная камунікацыя ўжо некалькі дзесяцігоддзяў з'яўляецца асноўнай парадыгмай навучання замежным мовам. Сучасныя рэаліі дыктуюць неабходнасць практыка-арыентаванага навучання гэтай дысцыпліне, што па сутнасці азначае падрыхтоўку да сацыяльнага ўзаемадзеяння з носьбітамі іншых моў і культур у тым ліку і ў прафесійнай сферы.

Пад тэрмінам «міжкультурная камунікацыя» маецца на ўвазе адэкватнае параўменне двух удзельнікаў камунікатыўнага акту, якія адносяцца да розных нацыянальных культур. Важным элементам камунікацыі (у тым ліку і міжкультурнай) з'яўляецца мова (у тым ліку і замежная). Замежная мова мае асаблівае значэнне пры вырашэнні праблем міжкультурнай камунікацыі, бо яна з'яўляецца месцам перасячэння культур, практыкай міжкультурнай камунікацыі. Міжнародныя сувязі ў сферы палітыкі, эканомікі і культуры, якія актыўна развіваюцца, дазваляюць натуральным чынам мець зносіны з носьбітамі мовы, актыўна ўжываць замежныя мовы ў розных жыццевых сітуацыях.

Аб ролі міжкультурнай камунікацыі ў навучанні замежным мовам сапраўды гаворыцца сення дастаткова шмат. Ёю матывуюцца выбар камунікатыўна-арыентаваных метадаў, форм і прыемаў у методыцы, а таксама сучасных сродкаў навучання, значны працэнт якіх сення з'яўляецца аўтэнтычнымі матэрыяламі. Прычым да апошніх можна аднесці як аўтэнтычную вучэбна-метадычную літаратуру, так і «чыста» аўтэнтычныя сродкі (артыкулы, фільмы, песні, літаратура-

ныя творы) – гэта значыць усе тое, што створана на замежнай мове не з мэтай яе засваення, а для карыстання ў паўсядзённым жыцці. Сэння таксама прынята казаць аб тым, што камунікатыўныя сітуацыі ўзаемадзеяння павінны ставіцца да зместу навучання мовы самі па сабе, як больш складаныя дыдактычныя, а не толькі лексічныя адзінкі і маўленчыя абарачэнні, якія выкарыстоўваюцца ў іх.

Для таго, каб міжкультурная камунікацыя ажыццяўлялася паспяхова, неабходны дастатковы ўзровень валодання замежнай мовай, што магчыма толькі пры сумесным навучанні ўсім відам маўленчай дзейнасці і засваенні моўнага матэрыялу ў адзінстве маўлення, слуханні, чытанні і пісьмы. Шырока выкарыстоўваюцца ў навучальных установах замежныя навучальна-метадычныя комплексы, якія валодаюць пэўнымі перавагамі: яны пабудаваны па прынцыпе камунікатыўнай накіраванасці і змяшчаюць аўтэнтычныя матэрыялы. Але ў іх ёсць недахоп, які складаецца ў тым, што гэтыя падручнікі не арыентаваны на прадстаўнікоў вызначанай культуры. У іх няма супастаўленняў асаблівасцяў вывучаемай мовы і роднай мовы навучэнца. Родная і чужая культура таксама не разглядаюцца ў параўнанні, што не выклікае пераадолення міжкультурных бар'ераў. Бо ўсе разыходжанні моў і культур праглядаюцца пры іх супастаўленні, а на агульным фоне гэтыя адрозненні не заўважныя і здаюцца памылкова эквівалентнымі. Гэта стварае вялікія цяжкасці ў практыцы выкладання замежных моў. Яны ўяўляюць пэўную складанасць у практыцы навучання замежным мовам. А носьбіты мовы ў працэсе выкладання не заўсёды могуць указаць вучням на асаблівасці розных кампанентаў абедзвюх культур.

У сучасных умовах сістэма адукацыі грунтуецца менавіта на навучанні міжкультурнай камунікацыі, і перад выкладчыкам замежнай мовы стаіць мэта навучыць студэнтаў карыстацца замежнай мовай як рэальным сродкам міжкультурнай камунікацыі. Само паняцце міжкультурнай камунікацыі азначае раўнацэнныя культурныя зносіны прадстаўнікоў розных лінгвакультурных супольнасцяў з улікам іх унікальнасці, што вядзе да неабходнасці выяўлення агульначалавечага на аснове параўнання іншамоўнай і ўласнай культур.

Традыцыйна выкладанне замежных моў зводзілася да чытання тэкстаў, а паўсядзённыя зносіны, калі на іх хапала часу, былі прадстаўлены так званымі гутарковымі тэмамі. Прычым гэтыя тэмы вивучаліся ва ўмовах ізаляцыі і поўнай немагчымасці знаёмства са светам вывучаемай мовы і практычнага выкарыстання атрыманых ведаў. Такім чынам, рэалізоўвалася ўсяго толькі адна функцыя мовы – інфарматыўная функцыя. Навучанне замежным мовам з выкарыстаннем толькі пісьмовых тэкстаў зводзіла камунікатыўныя магчымасці мовы да пасіўнай здольнасці разумець кімсьці створаныя тэксты, а не ствараць свае, гэта значыць спараджаць гаворку, без чаго сапраўдныя зносіны практычна немагчымыя. Аднак авалоданне замежнай мовай як сродкам камунікацыі не вычэрпваецца зносінамі з дапамогай пісьмовых тэкстаў.

Максімальнае развіццё камунікатыўных здольнасцей з'яўляецца асноўнай задачай выкладання замежных моў. Для яе паспяховага вырашэння неабходна асвоіць новыя метады выкладання, накіраваныя на развіццё ўсіх чатырох відаў маўленчай дзейнасці, і прынцыпова новыя навучальныя матэрыялы, з дапамогай якіх можна навучыць людзей мець зносіны. Пры гэтым было б няправільна

адмаўляцца ад старых методык, сярод якіх трэба адабраць усе лепшае, праверанае часам. Галоўны адказ на пытанне аб рашэнні актуальнай задачы навучання замежным мовам як сродку камунікацыі паміж прадстаўнікамі розных народаў заключаецца ў тым, што мовы павінны вывучацца ў непарыўнай еднасці са светам і культурай народаў, якія размаўляюць на гэтых мовах.

Навучыць людзей мець зносіны (вусна і пісьмова), ствараць, а не толькі разумець замежную мову, вельмі складаная задача. Больш за тое, дадзеная задача ўскладняецца яшчэ і тым, што працэс камунікацыі – гэта не проста вербальны працэс. Яго эфектыўнасць, акрамя ведання мовы, залежыць ад шматлікіх фактараў: умоў і культуры зносін, правіл этыкету, веды невербальных форм выказвання (мімікі, жэстаў), наяўнасці фонавых ведаў і шмат іншага. Пры міжкультурных зносінах неабходна таксама ўлічваць нацыянальны характар камунікатаў, спецыфіку іх эмацыйнага стану і нацыянальнага менталітэту. У новых умовах, пры новым падыходзе да навучання замежным мовам становіцца відавочным, што дасягнуць значнага павышэння ўзроўню навучання замежным мовам, зносінам паміж людзьмі розных нацыянальнасцей можна толькі пры разуменні ролі сацыяльнага фактару.

Менавіта таму навучанне замежным мовам у вышэйшай школе трэба разглядаць не як прыкладную і вузкаспецыяльную задачу навучання будучых спецыялістаў мове іх вузкай спецыяльнасці. Сучасны выпускнік ВНУ – гэта шырока адукаваны чалавек, для якога замежная мова з'яўляецца і прыладай вытворчасці, і часткай культуры. Для такога спецыяліста патрэбна фундаментальная і рознабаковая падрыхтоўка па замежнай мове. Пры гэтым узровень ведання замежнай мовы студэнтам павінен вызначацца не толькі непасрэднымі заняткамі з выкладчыкам. Для авалодання замежнай мовай як сродкам зносін неабходна ствараць умовы рэальных зносін, звязаць выкладанне замежных моў з жыццём, шырока выкарыстоўваць замежныя мовы ў натуральных сітуацыях. Гэта могуць быць навуковыя дыскусіі на мове з прыцягненнем замежных спецыялістаў, рэфераванне і абмеркаванне замежнай навуковай літаратуры, чытанне асобных курсаў на замежных мовах. Трэба таксама развіваць і пазакласныя формы зносін: клубы, гурткі, адкрытыя лекцыі на замежных мовах, студэнцкія навуковыя таварыствы.

Сучаснае грамадства, перапоўненае шматлікімі культуралагічнымі сувязямі, уплывае на арыенціры і матывацыю ў сістэме адукацыі. Навучанне міжкультурнай камунікацыі займае ў ёй цэнтральнае месца. Міжкультурная камунікацыя прадугледжвае раўнацэнны культурны ўдзел прадстаўнікоў розных лінгвакультурных супольнасцей, паважаючы іх непаўторнасць і ўнікальнасць у працэсе пазнання іншамоўнай і ўласнай культур.